V.

Alte manastiri si biserici ale lui Stefan-cel-Mare.

In partile de sus ale terii, Stefan cladi, la 1488, manastirea Voronetului, pe locul unde fusese umila chilie de lemn a sihastrului Daniil, si apoi, pe la 1471, manastirea de lemn a egumenului Misail. Pe urma, in deosebite sate domnesti ale lui, biserica de la Patrauti, din 1487, aceia de la Santilie in margenea Sucevei, de la Badauti langa Radauti, de la Reuseni, - dreapta, fara turn – pe locul unde fusese ucis tatal sau, Bogdan-Voda, pomenesc biruinti si tragedii pe care le cunoastem. Altele au legaturi cu lupte a caror amintire in scris s'a pierdut. Si biserica Mirautului, unde slujia Mitropolitul Sucevei, a trebuit sa fie refacuta de dansul, potrivindu-se poate intru catva stilul cel nou dupa acela al lui Alexandru-cel-Bun, ctitorul de la inceput.

In Moldova noastra de azi, Stefan dadu vechiului targ sasesc de odinioara Baia, unde el castigase marea biruinta supra Ungurilor, in 1467, o biserica mare, mult timp in ruina; la Dorohoiu, targ de popas pentru negustori, a fost inoita de epoca noastra o alta, a Sf. Nicolae; cea de la Popauti, in margenea targului de mai tarziu al Botosanilor, cu fresce mari, de caracter quasi-apusean, are data de Septembre 1496. In resedinta domneasca de langa Bahluiu, la Harlau, se mantui abia la 28 Octombre 1492 biserica Sf. Gheorghe. Iasului, unde veniau negustori multi, inca de la inceputul veacului al XV-lea, ii darui Stefan alta biserica a Sf. Nicolae facatorul de minuni, intre 1491 si 1493, iar boierul sau Ion Tautul o biserica a Uspeniei, care se darama mai tarziu. Biserica domneasca din Vasluiu e din 1490. Cea de la Husi, atunci numai un sat, pe apa Draslavatului, poarta in pisanie data de 1494. In satul Borzestii din Tinutul Bacaului se face un lacas mai simplu, fara strane si fara turn, in 1493-4, iar in targul chiar al Bacaului, odata un centru catolic si o resedinta de episcop, fiul lui Stefan, Alexandru, dureaza biserica inca de la 1491. Piatra din Neamt isi avu o frumoasa ctitorie a lui Stefan numai in 1497-8. La Scanteia, in partile Vasluiului, este inca o biserica ce poarta tot semnele epocei lui Stefan-cel-Mare, a carii inscriptie s'a pierdut insa, ori a fost prinsa cumva in zidarie. Mai sus in acelasi Tinut, avem de la dansul inalta biserica spatioasa a Dobrovatului, cea din urma zidire oranduita de Stefan, - inceputa la 27 April 1503 si ispravita de zidarie in anul mortii ctitorului, dar nu si de zugraveala si inzestrare, care se facura numai de Stefan-cel-Tanar, nepotul de fiu al ziditorului. Ceva mai veche, ca una ce a fost mantuita la 1497, e manastirea Tazlaului, in muntii Bacaului. Pe locul celei mai dureroase infrangeri si jertfei celei mai scumpe "bine-credinciosul si de Hristos iubitorul" Domn facu manastirea de la Razboieni, a carii pisanie, din 1496, cuprinde o intreaga povestire a luptei, a "razboiului" celui greu impotriva "puternicului Mahmet Imparatul turcesc, cu toata puterea sa rasariteana", ajutat de "Basarab Voevod, caruia i se zicea Laiota". Din nenorocire a cazut sau a fost sfaramata piatra de amintire a Bisericanilor din Neamt, manastire despre care o inscriptie foarte tarzie spune ca a fost zidita si ea "de Stefan-Voda sin Bogdan-Voda".

Si vechile cladiri ale inaintasilor cari apucasera a zidi si ei din piatra, au fost inoite si facute mai mari. Neamtul lui Petru-Voda nu se mai poate vedea astazi, dar in locul lui

avem inaintea ochilor frumoasa si trainica opera de arhitectura pe care Stefan puse sa o sfinteasca la 1497, asezand o piatra amintitoare, in care se cuprinde o neobisnuita rugaciune catre acela care poate “acoperi cu mila sa de acum si pana in veci” si pe cei mai puternici din stapanitorii fara durata ai pamantului, insa nu se spune nicio vorba despre cel d’intaiu ctitor batran, al carui mormant nici n’a fost “impodobit” cu vre-o lespede, ca acela al lui Stefan fiul lui Alexandru-cel-Bun, mort de sabie si adus aici pentru a fi dat pamantului. Bistrita lui Alexandru-Voda se infatiseaza astazi asa cum a inoit-o la 1554 alt Voevod cu acest nume, un nepot al lui Stefan-cel-Mare, evlaviosul tiran al boierimii Lapusneanul, dar o alta prefacere a fost savarsita inca de Stefan insusi, care facu sa se sape in litere cirilice cu ductul gotic piatra de mormant a Doamnei ortodoxe a celui d’intaiu ctitor, Ana, si, neaparat, aceia a domnescului ei sot, - piatra care s’a pierdut insa, fiind inlocuita cu o alta, a Doamnei lui Stefan Lacusta, fara a se atiuge totusi postamentul sapat frumos cu podoabe gotice. Pobrata a fost marita de Petru Rares la 1530, dar piatra, aflatoare atata timp afara, langa zidul din dreapta, a mamei lui Stefan-cel-Mare, Doamna Oltea, trebuie sa fi fost lucrata prin evlavia recunoscatoare a marelui ei fiu, care e pomenit cel d’intaiu in izvodul de la proscomidie, facut tot de Rares; si inscriptia de pe locul de odihna al unui “Petru fiul lui Stefan-Voevod cel Batran” vine tot de la al doilea ziditor al Pobratei. Moldovita bucovineana, care e, asa cum se vede astazi, o fundatie a lui Rares, a primit si ea chip nou, potrivit cu o vreme mai glorioasa, de la acelasi stralucit ziditor din temelie si inoitor al lacasurilor celor mai vechi; manastirea a si fost darnic inzestrata de Stefan, care prevedea, prin uricul sau de la 1488, ca egumenul si parintii sant datori a-i face slujba de noroc si biruinta, odata pe saptamana, de Luni seara pana Marti dimineata, la liturghie, dandu-se atunci calugarilor, din darnicia domneasca, si cate un pahar de vin, iar, dupa moarte, aceleasi rugaciuni precum si pomenirea la ziua izbavirii, pentru odihna sufletului sau.

Si dintre boierii lui Stefan se gasira cativa ca sa mearga pe urmele lui facand biserici in nadejdea iertarii greselilor. In micul lacas, plin de umbra si umezeala, de la Dolhesti pe Siretiu se odihneste sora lui Stefan, Maria, sotia lui Sendrea Portarul de Suceava, moarta la 27 Martie 1486, si, in fata ei, Sendrea insusi, care a zidit bisericuta anume pentru ingroparea mladitei Domnilor moldoveni. Si Tautul (☸ 1501), credincios Logofat al batranetelor lui Stefan, isi facu biserica, la Balinesti din Tinutul Dorohoiului, pe la 1494, cu multi ani inainte de moartea stapanului sau; toti Tautulestii dorm in cuprinsul acestei manastiri a neamului lor.